

Levéltári Szemle 2021/2. szám

A Levéltári Szemle 2021. évi 2. számában a lapszámot bevezető, s a magyarországi levéltárak 2020. évi ellenőrzési tapasztalatait ismertető szakfelügyelői jelentés (Cseh Gergő Bendegúz) mellett ezúttal elsősorban magániratgyűjtéssel kapcsolatos írások kaptak helyet. Egy az elméleti megfontolások és gyakorlati tapasztalatok megismerését lehetővé tevő tanulmány (Nagy Ágnes) mellett, az MNL Országos Levéltára Magánlevéltári Főosztályának gyűjtőköri munkáját ismerhetjük meg (Schmidt Anikó). Az irodalmi művek hiteles forrásait körüljáró tanulmány (Szendiné Orvos Erzsébet) reményeink szerint sorozatindító írás is egyben a folyóiratban. A kultúrpolitika közgyűjteményekre gyakorolt hatását mutatja be a Magyar Akadémikusok Névmutatója címen tervezett kiadvány történetét bemutató írás (Zsidi Bernát), amelynek történeti megközelítése a korszak ("60-as évek) jó jellemzését is adja egyben. A levéltári élet első félévi híreiből összeállított Krónika, az Év Levéltári Kiadványa Díj díjazott köteteinek bemutatása, valamint az első internetes levéltári folyóiratról, az Archivnetről szóló ismertetés ugyancsak megtalálható a füzetben.

Szendiné Orvos Erzsébet: „... a Valamikort konzerválni, hogy az Igaz, igaz legyen...” – Szabó Magda írásainak hiteles forrásai

A szerző tanulmányában Szabó Magda történelmi drámáit és önéletrajzi ihletésű regényeit vizsgálta. Annak járt utána, hogy az író milyen kutatómunkát végzett, mielőtt belefogott a műveinek megírásába. Járt-e levéltárban, vagy csak másodlagos forrásokat használt? Kik segítették munkáját és hogyan?

Szabó Magdát nemegyszer érte a vád, hogy úgy ábrázolta a múltat, amilyennek látni szeretne volna. Ő azonban azzal érvelt, hogy az ő módszere más, mint a kutatóé. Hosszú hónapokig, évekig tanulmányozza az adott történelmi korszakot, mindent összegyűjt, amit a tudomány kiderített, de ebből csak a fontosat tartja meg.

Jelen tanulmány Szabó Magda műveit hiteles forrásokon alapulónak tekinti. Az író két neves történész, Balogh István és Benda Kálmán segítségét is kikérte történelmi témájú írásaihoz. Levéltári kutatásokat is végzett, az írásos források mellett azonban támaszkodott a szóbeli emlékezetre is (oral history). Minden, amit leírt, hiteles történet, a felkutatott tényanyaggal azonban különös módon bánt: elbeszélésre hangolta őket. Önéletrajzi ihletésű regényeiben hasonlóképpen járt el: mindent, ami életében történt szétválasztott, darabokra szedett, és az így nyert szeleteket építette be műveibe.

Zsidi Bernát: Magyar Akadémikusok Névmutatója 1825–1965 – Egy „hasznos, hézagpótló és időszerű kiadvány” útja a kiadástól a bevonásig

„Az MTA több mint 130 éves fennállása folyamán egyetlen átfogó munkával sem rendelkezünk, amely rendszerezve rendelkezésre bocsátaná Akadémiánk tagjainak adatait.” – írta Molnár Zoltán, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának munkatársa 1964 májusában. Ebben a feljegyzésben Molnár felvetette egy akadémikus lexikon ötletét, amelyet szívesen megvalósítana a közeljövőben, mivel már rendelkezésére állt egy „alapkataszter” e munkához. A tervezetet a könyvtár és az Akadémia illetékesei nagy lelkesedéssel fogadták, a legtöbb forrásban „hézagpótló” munkaként emlegették a készülő kötetet. A névmutató elkészítésének határideje az 1965-ös akadémiai közgyűlés lett volna – így is megemlékezve az Akadémia 140. és a „Felszabadulás” 20. évfordulójáról. A kötet azonban (másfél évvel a

tervezetthez képest) 1966 második felében jelent meg (korlátozott terjesztéssel) és az év végére már a zár alá vétel sorsára is jutott. A tanulmányom arra tesz kísérletet, hogy bemutassa Molnár munkájának viszontagságait az összeállítástól a betiltásig és a felelősségre vonásig, vagyis az eredetileg tervezett lexikonból hogyan lett névmutató, a kereskedelmi forgalomban értékesítésből korlátozott terjesztés, és „hézagpótló munkából” „lelkiismeretlen munka.”

Nagy Ágnes: A magánélet dokumentációs univerzuma – Elméleti megfontolások és gyakorlati tapasztalatok a magániratgyűjtés terepén

A magániratgyűjtés sem nemzetközi, sem hazai összefüggésben nem áll a levéltárelméleti gondolkodás fókuszában, annak ellenére, hogy maga a gyűjtési gyakorlat nagyon is létezik. A társadalommal való intenzív kapcsolatba ágyazott tevékenység ugyanakkor megkívánja a társadalomtudományos megközelítés kidolgozását, mind a gyűjtés, mind pedig a feldolgozás területén. A konkurens levéltár-értelmezések közül a társadalomközpontú levéltár-felfogásba illeszkedve a tanulmány szerint olyan elméleti orientációs pontokat jelölhetünk ki számára, mint a magániratok keletkezésére és megőrzésére az 1990-es évek óta már társadalmi gyakorlatként tekintő nemzetközi levéltári szakirodalom, amely a dokumentációs formákra és iratörzési rendszerekre irányuló levéltári gondolkodást a magániratok területére is ki kívánja terjeszteni.

A tanulmány a Budapest Főváros Levéltárában folyó magániratgyűjtési munka egyes fázisait sorra véve az iratok keletkezésének, használatának és megőrzésének társadalmi összefüggéseit helyezi a középpontba. Kiindulópontja az, hogy a családi irathagyatékok a családi önmeghatározás, önmegjelenítés és a családi emlékezet megteremtésének eszközei, így levéltári kezelésük is e gyakorlatok szem előtt tartásából kell, hogy kiinduljon.

Schmidt Anikó: Gyűjtőköri munka a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára fennállása kezdetétől gyűjt magániratokat, s emellett külön figyelmet szentel a hungarika anyagok gyűjtésének is. Mivel az egyes magánirat-hagyatékok sok esetben több részletben, több helyre kerülnek, így ezen a területen különösen fontos az intézmények közötti szoros együttműködés. A sikeres munkához emellett elengedhetetlen a lakosság folyamatos információval való ellátása, mivel ezen keresztül tudatosítható az emberekben, hogy magánirataik adott esetben komoly történeti értéket képviselhetnek. A begyűjtött magániratok különösen hasznos szerepet tölthetnek be az egyre fontosabbá váló levéltári közművelődési programok megvalósítása során. A tanulmány az elmúlt évek impozáns eredményeinek ismertetése mellett azokról a nehézségekről sem hallgat, amelyek hátráltatják a levéltári magánirat-gyűjtés még sikeresebbé válását.